

بررسی چهل حق از حقوق بشر از نگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

سید محمد ساداتی نژاد^۱

سید علی ساداتی نژاد^۲

چکیده

هدف اصلی این مقاله، تبیین نگاه امام خامنه‌ای به مقوله حقوق بشر می‌باشد. بر این اساس، در این مقاله، ضمن تبیین نگاه کلی امام خامنه‌ای به عنوان ولی فقیه و حاکم جامعه اسلامی به مقوله حقوق بشر، با بررسی موردی نگاه ایشان به چهل حق از حقوق بشر، با استفاده از بیانات و سخنرانی‌های ایشان، نگاه ایشان به حقوق بشر به ویژه نگاه تاییدی بر چهل حق از حقوق بشر استخراج گردیده است. تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش‌ها، استفاده از بررسی موردی نگاه ایشان به چهل حق از حقوق بشر بوده است. نتیجه این مقاله، خصوصاً با توجه به نگاه‌های افراطی مبنی بر عدم قابلیت جمع‌بندی میان نگاه مذهبی با حقوق بشر و سکولار دانستن کامل مفهوم حقوق بشر، بسیار مفید و راهگشا است و می‌تواند موجب معرفی بیشتر نگاه اسلامی به حقوق بشر در مجامع بین‌المللی گردد و همچنین به کاهش شکاف موجود نظری و عملی در داخل کشور در زمینه مذهب و حقوق بشر منجر گردد.

واژگان کلیدی: حقوق بشر، امام خامنه‌ای، اسلام، روابط بین‌الملل

مقدمه

فلسفه حقوق بشر از نگاه حقوق بشر مدرن، برای آن است که حکومت‌ها ملزم شوند که حقوق و آزادی‌های انسان‌ها را رعایت کنند و از تجاوز به آزادی‌های اساسی انسان‌ها خودداری نمایند. البته حقوق بشر حقوق است که انسان‌ها به لحاظ سرشت انسانی و طبیعی خود واجد آن می‌شوند و این حقوق درباره همه مساوی است، چون انسان‌ها خمیر مایه و سرشت برابری دارند. (از نظر اسلامی) خداوند این حقوق را به انسان‌ها بخشیده است و هیچکس حق ندارد، آنها را از مردم سلب کند. (رنجبر ۱۳۸۲)

جوهره حقوق بشر این است که انسان‌ها، صرف نظر از اختلاف‌های عقیدتی، نژادی و سیاسی مختلفی که دارند، دارای حقوق هستند و هرگز نمی‌توان این حقوق را از آنان سلب کرد. در این معنا، اندیشه حقوق بشر، جامع تمام آرمان‌هایی است که پیامبران الهی و اندیشمندان بزرگ به دنبال تحقق آن بوده‌اند. (رنجبر ۱۳۸۲) بنابراین، ریشه حقوق بشر، برگرفته از مذهب و نگاه آسمانی و مذهبی به انسان می‌باشد.

حقوق بشر از مباحث اساسی و تا حدی چالش برانگیز معاصر به شمار می‌رود. اساسی و مهم بودن آن از این جهت است که امروزه حقوق بشر در تمام عرصه‌های زندگی مادی انسان وارد شده است. از حق بر آموزش و پرورش تا حق بر علم، حق بر بهداشت، حق بر غذا، حق بر امنیت، حق بر صلح، حق مقابله با آثار منفی تغییرات آب و هوایی، حق توسعه، حق بهره‌مندی از محیط زیست سالم، منع تروریسم، منع اقدامات قهرآمیز یکجانبه، استقلال سیستم قضائی و دادرسی عادلانه، منع بازداشت خودسرانه و رعایت حقوق افراد زندانی و غیره، همگی جزء حقوق بشر است و در قالب شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، هر ساله در خصوص تمامی این موضوعات، بحث و گفتگو صورت می‌گیرد و سازوکارهای مختلفی برای بررسی،

پیگیری و تضمین رعایت این حقوق بشر، ایجاد شده است.

چالش برانگیز بودن حقوق بشر معاصر به این است که هر یک نظام‌های حقوق بر اساس شناختی که از انسان و جهان دارند، مبدا و منشا حقوق بشر و غایت آن را تعیین می‌کنند و در برخی از ارزش‌های حقوق بشری با هم تفاوت دیدگاه دارند. حقوق بشر مذهبی، منشا مشروعیت حقوق بشر را از جانب خداوند و به واسطه مقام خلیفه الهی انسان می‌داند و غایت حقوق بشر را نیز سعادت مادی و معنوی انسان می‌داند. ولی حقوق بشر سکولار، منشا مشروعیت حقوق بشر را از ذات و طبیعت انسان می‌داند و رابطه ماوراءطبیعی را در محاسبات خود وارد نمی‌کند و غایت نیز بیشتر رفاه مادی انسان است و مسائل معنایی و معنوی را تا آنجا که بر رفاه و زندگی مادی موثر باشد، مورد لحاظ قرار می‌دهد. همین مسئله، موجبات نوعی سوءبرداشت و یکدیگر انکاری شده است. در حالی که منشا حقوق بشر سکولار در غرب نیز از مسیحیت و از مذهب برآمده است و بعداً منشا آن انکار شد. لذا در حال حاضر، نگاه مذهبی و سکولار در بسیاری از ارزش‌های حقوق بشری مانند حق حیات، حق مسکن، حق آموزش، حق بهداشت، حق آب، حق غذا و غیره اشتراک نظر دارند.

یکی از نقدهایی که به نگاه سکولار در حوزه حقوق بشر وارد است، آن است که ارزش‌های حقوق بشری را بر اساس پیشرفت‌های علمی امروز ارزیابی می‌کند و به مرور زمان که علم، توسعه پیدا می‌کند، حقوق بشر نیز توسعه پیدا می‌کند. از آنجا که هنوز انسان با همه پیشرفت‌های بشری، برای خودش موجودی ناشناخته است، شاید سال‌ها طول بکشد تا از نظر علمی، بشر به رتبه‌ای برسد که بتواند اهمیت برخی از مسائل معنوی را حتی برای زندگی مادی درک کند و از نظر علمی بشود ثابت کرد که آن حقوق معنوی نیز جزء حقوق بشر است. ولی در حال حاضر، با توجه به تفرقه، خمودگی و سستی کشورهای اسلامی، ابتکار زیادی برای طرح مسائل

معنوی به عنوان جزئی از حقوق بشر در قالب شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و یا سایرهای حقوق بشر سازمان ملل متحد، وجود ندارد. از جمله برخی از این حقوق، می توان به حقوق مانند حق قناعت یا حق پاکدامنی اشاره کرد که در میان ارزش های حقوق بشری امروز، لزوماً برجسته نمی شود ولی می توان تمامی این حقوق را نیز با عنوان جزئی از حقوق بشر در نظر گرفت.

این در حالی که مذاهب به واسطه اینکه اعتقاد داریم از منشا غیر مادی، برخی از آموزه ها را به ما منتقل کرده اند، فارغ از اینکه بشر بتواند از نظر علمی آنها را ثابت کند یا نه، سال ها قبل، اهمیت این مسائل را برای زندگی بشر بازگو کرده اند. این موضوع، امر جدیدی نیست و ده ها نمونه و شاهد وجود دارد که پیشرفت های امروزی بشر، تنها توانسته برخی از احادیث پیامبران یا کتاب های آسمانی را امروز از نظر علمی نیز درک و تایید نماید.

اینکه چه روندی طی شد و اصول و ارزش های فعلی حقوق بشری چیست، بحث مستوفای دیگری را می طلبد که جای آن در این مقاله نیست. پیش فرض نگارندگان در این مقاله آن است که مخاطب، نسبت به اصول و ارزش های حقوق بشری که مجموعه ای از حقوق و ارزش های مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین نسل سوم حقوق بشر با عنوان حقوق همبستگی مانند حق توسعه، حق مبارزه با تروریسم، حق کاهش آثار تغییرات آب و هوایی و حق بهره مندی از محیط زیست سالم جهانی را در بر می گیرد، آگاهی دارد.

در میان ادیان مختلف، دین اسلام، سهم ارزنده ای در راهنمایی انسان ها و توجه به حقوق بشر ایفا کرده است. اگر تعلیمات دینی را با نگاه حقوق بشری نگاه کنیم، خواهیم دید که ادیان الهی نقش بسیار مهمی در ارتقاء حقوق بشر داشته اند. بنابراین، مفاهیم عالیه انسانی مانند حق کرامت انسانی، حق آزادی، حق برابری و ...

ریشه در تعالیم الهی دارد و دین کمک شایانی نسبت به پیشرفت حقوق بشر داشته است.

در این میان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به عنوان ولی فقیه و حاکم یک جامعه اسلامی و رهبر عالی نظام جمهوری اسلامی که یک دولت اسلامی و دینی همزمان با بهره‌مندی از دموکراسی است و در طول چندین دهه، رهبری این نظام را بر عهده داشته است و به عنوان یک سیاستمدار و مقام دولتی که رفتار و گفتار او در زمینه چگونگی تعامل با سایر کشورها و با سازوکارهای حقوق بشری سازمان ملل متحد در زمینه حقوق بشر، می‌تواند ملاکی برای ارزیابی نگاه دینی به حقوق بشر مورد استفاده قرار گیرد، یکی از شخصیت‌های مهمی برای بررسی اندیشه و نگاه وی به مقوله حقوق بشر است که از سوی نگارندگان در این مقاله انتخاب گردیده است. استخراج نگاه او نسبت به ارزش‌های حقوق بشری، بدون شک با توجه به جایگاه وی می‌تواند در تبیین بیشتر رابطه مذهب با حقوق بشر موثر و تاثیرگذار باشد.

بر این اساس، در این مقاله سعی بر آن است تا دیدگاه امام خامنه‌ای را از منظر تایید چهل حق از حقوق بشر مورد کنکاش و بررسی قرار دهیم تا مخاطبین ببینند که رهبر یک جامعه دینی، در خصوص حقوق بشر معاصر و ارزش‌های آن چه دیدگاهی دارد. از نظر نگارندگان، این نگاه، یک نگاه تاییدی و موافقی است. البته امام خامنه‌ای نیز همچون امام خمینی نقدهایی را نسبت به سوءاستفاده دولت‌های غربی از مفهوم حقوق بشر برای فشار وارد کردن بر دولت‌هایی که همسو با آنها نیستند، مطرح می‌کند و این امر را ناشی از ریاکاری دولتمردان غربی در بحث حقوق بشر نه ناشی از خلوص و اعتقاد واقعی آنها به حقوق بشر و ارزش‌های آن می‌داند. لذا دولتمردان غربی درباره نقض حقوق بشر در کشورهایی که با آنها همسو هستند، سکوت می‌کنند و بالعکس گاهی نقض حقوق بشر در کشورهایی که با آنها همسو نیستند را مبالغه‌آمیز جلوه می‌دهند. از سویی آنها که ادعای حقوق بشر دارند، نسبت به حقوق بشر اتباع

خود بسیار حساس هستند ولی خود مبادرت به نقض حقوق بشر کشورهای دیگر و مردم آن می‌کنند.

رویکرد تناقض‌آمیز آمریکا و دولت‌های اروپایی در اعمال اقدامات قهرآمیز یکجانبه علیه مردم ایران، سوریه، ونزوئلا و دیگر کشورها، تنها یک نمونه از این اقدامات ریاکارانه می‌باشد. آنها از یک طرف ادعای حمایت از حقوق بشر مردم ایران دارند و در شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، قطعنامه‌ای با کمک به ارتقای وضعیت حقوق بشر در ایران هر ساله مطرح می‌کنند و از سوی دیگر، اقدام به اعمال تحریم‌های غیرقانونی ظالمانه یکجانبه علیه مردم ایران می‌کنند به ویژه در شرایط بیماری کووید ۱۹ که خود ماهیتا نقض حقوق بشر محسوب می‌گردد. کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، دبیر کل سازمان ملل متحد و بسیاری از کارشناسان سازمان ملل متحد من جمله گزارشگر تاثیرات منفی اقدامات قهرآمیز یکجانبه بر بهره‌مندی از حقوق بشر، خواستار رفع تحریم‌های ظالمانه در زمان شیوع بیماری کووید ۱۹ شدند، اما هم دولت ترامپ جمهوری خواه و هم دولت دموکرات بایدن، تا این لحظه از پذیرش همه این درخواست‌های بین‌المللی امتناع ورزیده‌اند و به نقض حقوق بشر مردم کشورهای تحت تحریم که ۲۵ درصد جمعیت جهان را شامل می‌شود، ادامه می‌دهند.

با این مقدمه، هم اکنون به استخراج نگاه امام خامنه‌ای رهبر عالی جمهوری اسلامی ایران به چهل حق از حقوق بشر می‌پردازیم. تأیید این چهل حق از سوی مقام معظم رهبری، مویید این فرضیه نویسندگان خواهد بود که حقوق بشر با مذهب در تناقض و تضاد نیست و تنها در انگیزه و ریشه، غایت و محتوای برخی حقوق با هم اختلافات دارند. در مجموع، موارد اجماعی و دارای اشتراک نظر بین همه کشورها اعم از کشورهای سکولار و مذهبی و کشورهای اسلامی و غیر اسلامی بسیار زیاد است و موارد اختلافی نیز عمدتاً موارد محدودی است که اجماع در سطح

جهانی در مورد آنها وجود ندارد و این چند مورد و یا اختلاف در هستی‌شناسی، معرفت و روش‌شناسی نباید موجب تبلیغ نظریه تباین بین مذهب و حقوق بشر باشد. مطالب و بیانات امام خامنه‌ای در مورد هر یک از این حقوق فراوان است و ذکر همه آنها از حوصله این مقاله خارج است. نویسندگان به تناسب و در راستای تبیین نگاه وی به حقوق بشر، به بخش لازم برای استناد این مقاله کفایت نموده‌اند.

نگاه امام خامنه‌ای به چهل حق از حقوق بشر

۱- حق بر کرامت انسانی

در نحوه اداره کشور و ارتباط با انسان‌ها، عزت ملی به این است که تک تک انسان‌ها در یک جامعه مورد احترام قرار بگیرند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۳/۱۴) اگر عدالت تامین شد، حقوق انسان و کرامت بشری هم تامین می‌شود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۳/۲۳)

۲- حق بر عدالت

اگر عدالت تامین شد، حقوق انسان و کرامت بشری هم تامین می‌شود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۳/۲۳) در بنای یک جامعه، عدالت از همه چیز مهمتر است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۸/۰۶/۱۰) ... با اجرای عدالت، به مهمترین نیازهای بشری پاسخ داده می‌شود. (خامنه‌ای، بیانات ۸۰/۱۰/۱۹) ملت‌ها عدالت را دوست دارند، تشنه عدالت هستند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۱/۰۳/۳۰) نباید ارزش عدالت به عنوان یک ارزش درجه دو کم کم در مقابل ارزش‌های دیگر به فراموشی سپرده شود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۶/۰۸) عدالت، تندروری نیست، حق‌گرایی است، توجه به حقوق آحاد مردم است، جلوگیری از ویژه‌خواری است، جلوگیری از تجاوز به حقوق مظلومان است. (خامنه‌ای، بیانات

۱۳۸۴/۱۲/۰۵) عدالت ... کم کردن فاصله‌ها، دادن فرصت‌های برابر، تشویق دستکار و مهار متجاوزان به ثروت ملی (است). عدالت را در بدنه حاکمیتی رایج کردن عزل و نصب‌ها، قضاوت‌ها، اظهارنظرها مناطق دور دست کشور و مناطق فقیر را مثل مرکز کشور زیر نظر آوردن، منابع مالی کشور را به همه رساندن، همه را صاحب و مالک این منابع دانستن، از قدر مسلم‌ها و مورد اتفاق‌های عدالت است که باید انجام بگیرد. بنابراین، عدالت یک اصل است و نیازمند قاطعیت (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۵/۰۳/۲۹) عدالت، یعنی در دنیای بشریت در سطح بین‌المللی و در میان ملت ایران، همه بتوانند از آن حق طبیعی که خدای متعال برای هر انسانی معین کرده است، بهره ببرند، استعدادشان شکوفا شود، امکانات تحصیل و کار و امکان ابتکار و تلاش برای آنها فراهم گردد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۸/۰۱/۰۹)

۳- حقوق زنان

از نظر اسلام، در همه این فعالیت‌های مربوط به جامعه بشری و فعالیت‌های زندگی، زن و مرد دارای اجازه مشترک و همسان هستند. (بیانات ۱۳۷۵/۱۲/۳۰) روش اسلام و نظام جمهوری اسلامی ایران نسبت به زن محترمانه، تکریم‌آمیز، مصلحت‌اندیشانه، عاقلانه و به نفع بشریت است. (بیانات ۱۳۷۲/۰۹/۱۷) زنان در هر جامعه سالم بشری قادرند و می‌باید فرصت پیدا کنند که در حد سهم خود، تلاش و مسابقه خویش را در پیشرفت‌های علمی و اجتماعی و سازندگی اداره این جهان به عهده بگیرند. از این جهت میان زن و مرد هیچ تفاوتی نیست. (بیانات ۱۳۸۴/۰۳/۲۴) نگاه اسلام به زن، نگاهی است عزت‌بخش، کرامت‌بخش، رشد‌آفرین، استقلال‌دهنده به هویت و شخصیت زن... زن در محیط اسلامی رشد علمی می‌کند، رشد شخصیتی می‌کند، رشد اخلاقی می‌کند، رشد سیاسی می‌کند، در اساسی‌ترین

مسائل اجتماعی در صفوف مقدم قرار می‌گیرد، در عین حال زن باقی می‌ماند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۱/۰۴/۲۱) اسلام با نظر کرامت به زن نگاه می‌کند. همه خصوصیات انسانی میان زن و مرد مشترک است. يك انسان قبل از آنی که اتصاف پیدا کند به زن بودن، یا مرد بودن، متصف است به انسان بودن. در انسانیت، زن و مردی وجود ندارد، همه یکسانند. نگاه اسلام این است. خصوصیات جسمی خدای متعال در دو جنس قرار داده است که هر کدام نقشی در ادامه آفرینش، در رشد و تعالی انسان، در حرکت تاریخ بر عهده دارند و نقش زن مهمتر است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۱/۰۴/۲۱)

۴- حق بر صلح

محیط سکوت (صلح) ناشی از زور و رعب و فریبی که کارگزاران زر و زور در بخش‌هایی از عالم پدید می‌آورند، با صلحی که مبشران رستگاری انسان بدان فرا می‌خوانند، بکلی متفاوت و متناقض است. صلح باید بر مبنای عدالت و با معرفت به کرامت انسان و به دور از اغراض قدرتمداران عالم باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۹/۰۶) صلح عادلانه يك ارزش است ... صلح عادلانه مهم است ... صلح و سعادت و عدالت، پیام نو و روشن ملت ایران برای همه ملتهاست و جوانان پرشور این سرزمین بزرگ، برای تحقق این پیام باید با همه ظرفیت‌های وجودی خود در میدان تلاش و پیشرفت، حاضر باشند ... حکومت علوی بشر را به عدالت، آرامش، ایمان به معنویت، صفا و برادری و صلح‌دوستی حقیقی می‌رساند. (روزنامه جوان ۱۳۹۶)

۵- حق افراد دارای معلولیت

همه مردم، بخش‌های دولتی و غیردولتی و سازمان‌های انقلابی (مسئول کمک به معلولان) هستند. (خامنه‌ای، پیام به مناسبت روز معلولین ۱۳۹۸) و در زمان رهبری

ایشان، جمهوری اسلامی ایران به عضویت کنوانسیون جهانی افراد دارای معلولیت پیوست.

۶- حقوق اقلیت‌ها

در نگاه اسلامی، بین نژادهای مختلف و زبان‌های مختلف- ولو از ملت‌های گوناگون- تفاوتی نیست، چه برسد به اقوام مختلف در میان یک ملت (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۲/۲۲) ما از اسلام آموخته‌ایم که باید با پیروان ادیان دیگر با انصاف و عدالت برخورد کرد، این حکم اسلام به ما است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۱۷/۶) وحدت اقوام ایرانی، وحدت مذاهب اسلامی، وحدت جریان‌های گوناگون سیاسی، تضمین کننده ابهت کشور است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۲/۲۸) همه اقوام مختلف، پیروان ادیان، صاحبان سلیق مختلف سیاسی و آحاد مردم باید در زیر چتر امنیت عمومی با آسایش و آرامش زندگی کنند. (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۹/۱۷/۲۵)

۷- حقوق افراد زندانی

ما باید کاری کنیم که ... این چیزی که به عنوان جزای عمل و مجازات برای افراد تحقق پیدا می‌کند (زندانی)، در غیر موارد مجازات، مطلقاً تحقق پیدا نکند. البته در قانون مواردی هست که در صورت توجه اتهام، به خاطر دلائل، بازداشت‌های موقتی انجام می‌گیرد، اما در این بازداشت‌ها، (موقت بودن) به معنای دقیق کلمه و به آن معنایی که روح قانون متوجه به آن است، باید رعایت شود ... آن قانونی که موقت بودن بازداشت را قید می‌کند، کوتاه بودن این زمان در آن مندرج است. یعنی چون چاره‌ای نیست و ناچاریم به خاطر این اتهام، به خاطر دلائل و استدلال که پشت این حرف هست، بایستی قبل از اثبات جرم، زندانی شود، لیکن باید در

کوتاه‌ترین زمان، آن هم با رعایت شرایط قضائی انجام بگیرد. این نکته باید مورد توجه قرار بگیرد... کاری کنید که مجازات زندان به حداقل برسد، این احتیاج دارد به تدبیر... هرچه ممکن است، مجازات زندان کاهش پیدا کند و تبدیل بشود به مجازات‌های دیگر، تا تبعات زندان دامن‌گیر جامعه نشود... اسم آوردن از متهمین، قبل از اثبات جرم، یا اسم نیاوردن، اما جوری بیان کردن که مثل اسم آوردن است، اینها اشکال دارد، ایراد دارد، اینها ارتقاء قوه قضائیه و دستگاه قضای کشور را یقیناً دچار اختلال می‌کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۱/۰۴/۰۷)

۸- حق بهره‌مندی از نظم عادلانه بین‌المللی

امروز در دنیا نظام سلطه حاکم است. این یک نظام جهانی است. تسلط نظام سلطه بر دنیا و زندگی بشر، دو طرف دارد. یک طرف، سلطه‌گرها که همان ابر قدرت‌هایند، و طرف دیگر، دولت‌های سلطه‌پذیر هستند که دخالت‌های وقیحانه و گستاخانه ابر قدرت‌ها را قبول می‌کنند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۸/۰۴/۲۵) در دنیا استکبار جهانی و تفکری که بر استکبار جهانی و بر گروه‌هایی که تابع آنهاست حاکم است. (تفکر قدرت) است، اصلاً برای ملتی که قدرت نداشته باشد حق حیات قابل نیست! (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۴/۰۴/۱۱) هر ملت و دعوت و نظامی که فرهنگ سلطه جهانی را قبول کند، استکبار با او می‌تواند بسازد و با او بحثی ندارد. هر فرهنگ و ملت و نظامی که فرهنگ سلطه، یعنی حاکمیت خداوندان زر و زور و امپراتوری‌های قدرت جهانی را رد کند او در نظر و چشم آنها مبعوض است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۸/۱۱/۱۲) تسلیم در مقابل زورگویان جهان، زورگو را به زورگویی تشویق می‌کند... (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۷/۰۳/۱۴) ما با ظلم و استکبار و فشار بر ملت‌ها، مخالفیم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۱/۰۳/۱۴)

۹- حق بر آزادی

ما به آزادی معتقدیم. اعتقاد ما به آزادی و تامین حقوق شهروندی در مسائل اجتماعی هم، ریشه‌دار و دارای مبنای دینی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۵/۲۳)

۱۰- حق بر آزادی اندیشه

چیزی که به پیشرفت کشور کمک می‌کند، آزادی واقعی فکرهاست، یعنی آزادانه فکر کردن، آزادانه مطرح کردن، از هو و جنجال ترسیدن و به تشویق و تحریض این و آن نگاه نکردن. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۸/۰۶) اختلافات فکری ایرادی ندارد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۸/۰۸) آزادی بیان تابعی از آزادی فکر است. وقتی آزادی فکر بود، به طور طبیعی آزادی بیان هم هست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۶/۰۸) در جمهوری اسلامی، همه گونه اندیشه‌ای آزاد است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۵/۰۲/۱۳) اصل فکر کردن و اندیشیدن در اسلام نه فقط آزاد است، بلکه لازم و واجب هم هست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۱/۱۷) اگر در جامعه، آزادی فکر ... وجود نداشته باشد، رشد در جامعه متوقف خواهد شد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۷/۰۳/۰۷) یکی از آرمان‌ها ... [برای] یک ملت آزادی [است]، آزادی اندیشه. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۷/۰۳/۰۷) در اسلام ... نمی‌توان شخصی را به دلیل داشتن فکر سیاسی مواخذه کرد. گرایش‌های سیاسی و اندیشه‌های سیاسی در جامعه اسلامی آزاد است. هیچکس را به جرم داشتن یک فکر سیاسی یا یک فکر علمی نمی‌توان مورد تعقیب قرار داد و اسلام اجازه اینکار را نمی‌دهد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۱/۱۷)

۱۱- حق بر مشارکت در روند سیاسی

آزادی سیاسی در جامعه اسلامی، یک امر ضروری است. (خامنه‌ای، بیانات

۱۳۶۵/۱۱/۱۸) گرایش‌های سیاسی ... در جامعه اسلامی آزاد است. هیچکس را به جرم داشتن یک فکر سیاسی یا یک فکر علمی نمی‌توان مورد تعقیب قرار داد و اسلام اجازه این کار را نمی‌دهد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۱/۱۷) بنده با انواع مشارکت‌های اجتماعی موافقم، حالا چه از نوع اشتغال اقتصادی باشد، چه از نوع اشتغالات سیاسی و اجتماعی و فعالیت‌های خیرخواهانه و از این قبیل باشد، اینها هم خوب است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۰/۱۰/۱۴)

۱۲- حق بر مطبوعات آزاد

اگر ... جامعه‌ای مطبوعات آزاد را، مطبوعات دارای رشد ... را از دست بدهد، یکجا خیلی چیزهای دیگر را هم از دست خواهد داد. وجود مطبوعات آزاد یکی از نشانه‌های رشد یک ملت و حقیقتاً خودش هم مایه رشد است، یعنی رشد و آزادی یک ملت، آن را به وجود می‌آورد، او هم به نوبه خود می‌تواند رشد یک ملت را افزایش بدهد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۹/۱۲) هنر بزرگ این است که کسی بتواند هم آزادی را حفظ کند، هم حقیقت را درک کند، هم مطبوعات آزاد داشته باشد، هم آن آسیب‌ها دامنش را نگیرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۱۲/۰۹) معتمد که آزادی قلم و بیان، حق مسلم مردم و مطبوعات است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۱۲/۲۲)

۱۳- حق بر مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی

... همه باید نظارت شوند. نظارت بر کسانی که حکومت می‌کنند- چون حکومت به طور طبیعی به معنای تجمع قدرت و ثروت است، یعنی اموال بیت‌المال و اقتدار اجتماعی و اقتدار سیاسی در دست بخشی از حکام است- برای اینکه امانت به خرج دهند و سوءاستفاده نکنند و نفسشان طغیان نکند، یک کار لازم و واجب است

و باید هم باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۱۲/۰۹)

۱۴- حق برابری

در نظام اسلامی باید همه افراد جامعه، در برابر قانون و در استفاده از امکانات خداداد میهن اسلامی، یکسان و در بهره‌مندی از مواهب حیات، متعادل باشند. هیچ صاحب قدرتی قادر به زورگویی نباشد و هیچکس نتواند بر خلاف قانون، میل و اراده خود را به دیگران تحمیل کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۹/۰۳/۱۰) راه درست، راه قانون است. همه تابع قانون باشند، همه تسلیم قانون باشند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۲/۰۲/۲۵) قانون، معیار بسیار خوبی است، وسیله‌ای است برای آسایش کشور، آرامش کشور، حفظ وحدت ملی، ادامه راه عمومی. (فارغ از اینکه یک فرد مسلمان است یا غیرمسلمان و یا به نظام اسلامی وفادار است یا نیست، حقوق عمومی آن باید محفوظ باشد، مثلا نباید در کشور ناامنی وجود داشته باشد و باید آزادی و نگاه عادلانه برای همه مردم یکسان باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۲/۰۲/۲۵)

۱۵- حق مقابله با فقر و ریشه‌گنی آن

طبقات محروم و پابرهنگان جامعه، مورد عنایت خاص حکومت باشند و رفع محرومیت و دفاع از آنان در برابر قدرتمندان، وظیفه بزرگ دولت و دستگاه قضایی محسوب شود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۹/۰۳/۱۰) هیچکس به خاطر تمکن مالی، قدرت آن را نیابد که در امور سیاسی کشور و در مدیریت جامعه دخالت و نفوذ کند و هیچ تدبیر و حرکتی در جامعه، به افزایش شکاف میان فقرا و اغنیا نینجامد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۹/۰۳/۱۰) پابرهنگان، حکومت اسلامی را پشتیبان و حامی خود حس کنند و برنامه‌های آن را در جهت رفاه و رفع محرومیت خود بیابند. (خامنه‌ای، بیانات

۱۳۶۹/۰۳/۱۰) نظام اسلامی معتقد به یک جامعه ثروتمند است، نه یک جامعه فقیر و عقب‌مانده. معتقد به رشد اقتصادی است ... برای عدالت اجتماعی و برای رفاه عمومی ... آنچه در درجه اول است، این است که فقیر در جامعه نباشد، محروم نباشد ... (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۲/۰۵/۱۲) در جامعه، کسی یا مجموعه‌ای در اوج غنا و برخورداری، اما یک عده دیگر از اولیات زندگی محروم. این چیزی است که هر کسی از آن مشمئز می‌شود و آن را نمی‌پسندد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۱/۰۳/۰۷) علاج فقر به شکل اصولی در هر جامعه‌ای، از راه استقرار عدالت اجتماعی و نظام عادلانه در محیط جامعه است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۱/۰۹/۱۵) فقر، انسان‌ها را به فساد می‌کشانند، به کفر می‌کشانند، فقر را باید ریشه‌کن کرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۰۲/۲۳)

۱۶- حق بهره‌مندی از استانداردهای مناسب زندگی

اساس در نظام اسلامی، عبارت است از رفاه عمومی و عدالت اجتماعی ... است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۲/۰۵/۱۲) نظام اسلامی معتقد به یک جامعه ثروتمند است، نه یک جامعه فقیر و عقب‌مانده. معتقد به رشد اقتصادی است، ولی رشد اقتصادی برای عدالت اجتماعی و برای رفاه عمومی، مساله اول نیست. آنچه در درجه اول است، این است که فقیر در جامعه نباشد، محروم نباشد، تبعیض در استفاده از امکانات عمومی نباشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۲/۰۵/۱۲) اسلام یک روش خاص خود دارد. مسلکی در مسائل اقتصادی جامعه اسلامی دارد و آن سلک را طی می‌کند. اساس سیاست کلی اقتصادی کشور، عبارت است از رفاه عمومی و عدالت اجتماعی. البته ممکن است یک نفر با تلاش و استعداد بیشتر، بهره بیشتری برای خودش فراهم کند. این مانعی ندارد. اما در جامعه فقر نباید باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۲/۰۵/۱۲)

۱۷ - حق بر قناعت

تجمل و اسراف در همه جا بد است، اما آن چیزی که مردم را وادار می‌کند که نسبت به این قضیه حساسیت نشان دهند، رفتارهای مسرفانه و متجملانه و ولخرجی‌ها با مال مردم در سطح حکومت بود. این از آن چیزهایی بود که مردم نمی‌خواستند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۲/۲۳) یکی از مهمترین فضایل اخلاقی برای یک کشور قناعت است و اگر امروز ما در برخی زمینه‌ها دچار مصیبت هستیم، به خاطر این است که این اخلاق حسنه مهم اسلامی را فراموش کرده‌ایم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۹/۱۱) تجملات برای یک جامعه، مضر و بد است. آن کسانی که با تجملات مخالفت می‌کنند، معنایش این نیست که از لذت‌ها و خوشی‌هایش بی‌اطلاعند، نه، کار مضر برای جامعه‌هاست، مثل یک دارو یا یک خوراکی مضر. با تجملات زیادی، جامعه زیان می‌کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۰/۰۴/۲۰) مسئولان اسلامی نباید در رفتار و عمل خودشان مسرفانه و متجملانه زندگی کنند. بالاتر از آن، نباید طوری زندگی کنند که روش اسراف‌آمیز و تجمل‌آمیز به یک فرهنگ تبدیل شود. این هم نقطه بعدی است که اهمیتش از اولی بیشتر است، یا لاقبل کمتر نیست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۹/۲۵)

۱۸ - حق دادرسی عادلانه

اسلام حتی برای مجرمین هم حقوق قائل است. کسی حق ندارد به فردی که بناست اعدام شود، دشنام بدهد. باید حقوق انسان و حقی که خدای متعال برای آحاد انسان معین کرده است، نسبت به همه افراد و در همه موارد، کاملاً رعایت شود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۱/۱۰/۲۳) ما به عنوان حکومت، این مخالفی که در داخل جامعه وجود دارد- ولو مخالف نظام هم هست- تا وقتی که توطئه و معارضه نکرده است، جان و مال و عرض و ناموس و حیثیت او امانت است، ما باید از او دفاع کنیم و

می‌کنیم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۲/۲۳) حکومت نسبت به همه آحاد مردم وظیفه‌ای دارد، مسلمان باشند، غیر مسلمان باشند، موافق نظام باشند، مخالف نظام باشند، تا وقتی به معارض و توطئه کننده و برخورد کننده و عامل دشمن تبدیل نشده‌اند، رفتار حکومت با آنها، رفتاری مثل مومنین و مثل بقیه مردم است و هیچ تفاوتی ندارد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۲/۲۳) تا وقتی که از طریق قانونی جرم ثابت نشده است، نه در خود قوه، نه در بیرون قوه، نه در تریبون‌ها و منبرهای رسمی، نه در وسائل ارتباط جمعی، کسی حق ندارد آبروی يك مسلمان را ببرد، این بسیار مسئله مهمی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۰/۰۴/۰۶) کسی را نباید به خاطر یک امر، از همه آن چیزهایی که صلاحیت محسوب می‌شود، انسان او را نفی بکند. با انصاف باید بود، با انصاف باید عمل کرد، با انصاف باید حرف زد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۵/۰۳) هیچکس را به جرم داشتن يك فکر سیاسی یا يك فکر علمی نمی‌توان مورد تعقیب قرار داد و اسلام اجازه این کار را نمی‌دهد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۵/۱۱/۱۷)

۱۹- حق بر علم

دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) علم با ارزش است و از جمله عواملی که ارزش علم را بیشتر می‌کند، این است که علم با غایت مشخصی و با هدف‌های مشخصی که بر طبق نیازها تنظیم شده است به طرف پیشرفت و توسعه سیر کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۲/۲۲) علم و عقل، ابزار دو جنبه‌ای است که می‌تواند در خدمت ارزش‌ها قرار بگیرد، می‌تواند در خدمت سببیت و حیوانیت قرار بگیرد. بستگی دارد که مدیریت علم با چه کسی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۷/۰۴) انسان می‌تواند با استخراج گنجینه‌های استعداد که در نهاد اوست، خود را و جهان را که برای او آفریده شده به زیباترین وجهی

بسازد و بیاراید و با دو بال علم و ایمان به عروج معنوی و مادی نایل آید و می‌تواند با تزییع و یا به انحراف کشیدن این استعدادها، جهنمی از ظلم و فساد در جهان بیافریند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۶/۰۱/۳۱) انسان در جهان‌بینی اسلام آن موجودی است که در او استعدادهای فراوانی نهفته است این انسان می‌تواند در میدان‌های علم و دانش و کشف رمزها و حقایق خلقت تا بی‌نهایت پیش برود، در سیر مراتب معنوی و مراحل روحی می‌تواند تا بی‌نهایت پیش برود. (بیانات ۱۳۶۵/۱۰/۱۹) دانش يك موهبت خدایی است. بزرگترین ناسپاسی در قبال این موهبت بزرگ این است که دانش را يك نسلی، يك ملتی، يك مجموعه‌ای در برهه‌ای از زمان در خدمت ظلم و طغیان و تعدی و سرکوب کردن ارزش‌های انسانی قرار بدهند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۸/۰۱/۲۶)

۲۰- حق مقابله با فساد

امروز گرفتاری‌های عمده ملت‌ها در دنیا، گرفتاری ناشی از مدیران و دولت‌های گرداننده جامعه است. آنها فاسدند که فساد در ملت‌ها، ریشه همه ارزش‌ها و اصالت‌ها را می‌کند و از بین می‌برد، آنها فاسدند که ملت‌ها، ذلیل و برده و نوکرسفت بار می‌آیند. آنها فاسدند که قدرت‌های شیطان‌پر ملت‌هایشان تسلط پیدا می‌کنند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۹/۰۴/۲۰)

۲۱- حق بر سلامت

مسئله سلامت، جزء مسائل درجه یک هر کشوری است، یعنی اگر ما دو سه مسئله درجه یک را بخواهیم کنار هم بگذاریم، بلاشک یکی از آنها مسئله سلامت و بهداشت و درمان است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۸/۱۲/۱۵) ما برای ملت ایران ... سلامت عمومی می‌خواهیم، رفاه عمومی می‌خواهیم، پیشرفت همه‌جانبه می‌خواهیم ...

رها شدن و نجات یافتن از آسیب‌های اجتماعی- مثل اعتیاد و فساد و امثال اینها- می‌خواهیم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۶/۰۱/۰۱) خدای متعال ما را موظف کرده که نسبت به سلامت خودمان و سلامت دیگران، سلامت مردم، احساس مسئولیت کنیم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۸/۱۲/۱۳) مسئله سلامت جزء اولین مسائل مهم زندگی جوامع است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۹/۰۲/۰۱)

۲۲- حق بر آزادی بیان

... بنده به معنای حقیقی و وسیع کلمه به آزادی بیان معتقدم اما اگر حرف‌ها و مسائلی که محل طرح و استدلال و بحث درباره آنها مجامع تخصصی و کارشناسی است بصورت اغواگرانه در محافل عمومی مطرح شود، نمی‌توان این کار را آزادی بیان نامید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۸/۰۸) آزادی بیان تابعی از آزادی فکر است. وقتی آزادی فکر بود، به طور طبیعی آزادی بیان هم هست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۶/۰۸) اگر در جامعه، آزادی فکر، آزادی بیان، آزادی اندیشه، آزادی عمل وجود نداشته باشد، رشد در جامعه متوقف خواهد شد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۷/۰۳/۰۷) یکی از آرمان‌ها ... [برای] یک ملت آزادی [است]، آزادی اندیشه، آزادی بیان، آزادی عمل. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۷/۰۳/۰۷) نقد و نقدپذیری واجب است، تهمت و لجن‌پراکنی حرام است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۶/۰۶/۱۰) انتقاد، خوب و نعمت است. اگر دولت یا مسئولان دیگر، مورد انتقاد قرار نگیرند، عیوب خودشان را نمی‌فهمند. انتقاد در واقع هدیه کردن عیوب آنها به خود آنهاست. ممکن است گاهی انتقاد درست باشد، ممکن هم هست نادرست باشد، اما انتقاد کردن غیر از تخریب کردن است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۰/۰۵/۱۱) هیچ دستگاهی نباید خود را از انتقاد و نقد مصون و از عیب خالی بداند، همه دستگاه‌های کشور باید مورد نقد منصفانه قرار بگیرند و همه در جهت اهداف

نظام و در چارچوب آن، رفتار خود را اصلاح کنند. دولت، مجلس، قوه قضاییه و سایر دستگاه‌هایی که در کشور هستند و مسئولیت‌های مهمی بر دوش آنهاست، همه مشمول این قاعده کلی هستند، نقد، اصلاح و پاسخگویی. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۷/۰۲) انتقاد، طلب اصلاح و مطالبه مطالبات مردم، خوب است، عیب‌جویی بی‌منطق، بزرگ‌نمایی، تهمت‌زنی و افترا و شایعه‌پراکنی بی‌اساس بد است، اینها را باید از هم تفکیک کرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۴/۰۸/۰۸)

۲۳- حق بر کار شایسته

سرافرازی و سربلندی، بسته به تلاش و کار و مجاهدت است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۲/۱۷) دستاورد واقعی و حقیقی انسان آن چیزی است که محصول سعی او و تلاش او باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۸/۰۲/۰۴) کار به این معنا یک برکتی دارد که این برکت در هیچ چیز دیگر نیست. کار به این معنای گسترده‌ای که عرض کردیم، سازنده است، هم سازنده خود انسان است، هم سازنده جامعه است، سازنده دیگران است، بنابراین ارزش است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۵/۰۲/۰۸) هر کسی در هر جایی که دارد یک کاری را انجام می‌دهد، دارد یک ارزش می‌آفریند. اگر با نیت خدایی همراه باشد، عبادت است، ثواب است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۵/۰۲/۰۸) فرهنگ کار باید در کشور يك جوری باشد که مردم کار را عبادت بدانند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۰/۰۵/۱۶) استقلال یک کشور، وابسته به کار است. هیچ کشوری و هیچ ملتی با بیکارگی، تن‌پروری و بی‌اعتنایی به کار به جایی نخواهد رسید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۷/۰۲/۰۴) کار با ارزش در مجموعه کار روزانه که باید زیاد باشد و کاهشش یک عیب بزرگ است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۴/۰۴/۰۶) کار ارزش دارد، کارگر به برکت ارزش کار، ارزش والایی در جامعه دارد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۴/۰۲/۰۹) هر کسی دست یک کارگر را ببوسد، یک

حرکت صواب و صحیح انجام داده است، برای اینکه یک وسیله برای استقلال ملت خود و کشور خود را تجلیل کرده است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۷/۰۲/۰۴) نفس «کار» از نظر اسلام، عمل صالح است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۵/۰۲/۰۶) هر چه بتوانید فرهنگ کار و تلاش و حضور در عرصه کار و سنگر کار را گسترش بدهید، خیلی خوب است، این به حرکت جامعه و نشاط جامعه کمک خواهد کرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۹/۰۱/۱۶) نگاه دین، نگاه اسلام، نگاه قرآنی به انسان این است که، انسان باید تلاش کند، تلاش با نظم، با برنامه‌ریزی و پی‌وقفه، تا بتواند به نتایج برسد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۷/۰۷/۰۷) سرافرازی و سربلندی، بسته به تلاش و کار و مجاهدت است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۲/۱۷) اسلام از تنبلی و تن‌پروری و بیکارگی بیزار است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۰/۰۱/۰۱)

۲۴- حق تشکیل خانواده و ازدواج

مهمترین کار انسان، تداوم بخشیدن به نسل بشری است، یعنی تولید مثل. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۱/۰۴/۲۱) مسئله زن و خانواده برای کشور، جزء مسائل درجه یک است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۰/۱۰/۱۴) به نظر اسلام آن چیزی که اصل و محور است، تشکیل کانون خانوادگی است. از نظر اسلام، خانواده یک رکن بزرگ است. اگر باشد و سالمش باشد و تربیت درست باشد، در پیشرفت کار جامعه به صورتی که اسلام می‌خواهد، تاثیر زیادی دارد. اسلام می‌خواهد این کانون تشکیل بشود و به وجود بیاید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۰/۰۴/۲۰) اصل قضیه این است که باید کانون خانواده به وجود بیاید، اسلام این را خواسته است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۰/۰۴/۲۰) این تشکیل خانواده را دست کم نگیرید. شاید من بتوانم بگویم یکی از گناهان کبیره تمدن غرب نسبت به بشریت، این است که ازدواج و تشکیل خانواده را در چشم مردم سبک و

کوچک کرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۳/۲۰) حرف اول این است که این پیوندی که با این عقد به وجود می‌آید، یک پیوند الهی است. درست است که طبیعی‌ترین ارتباطات بشری است، اما همین ارتباط طبیعی و غریزی را خدای متعال مورد توجه خاص قرار داده و آن را مبارک کرده و برای آن اهمیت قائل شده و آثار طبیعی فراوانی برایش به وجود آورده است، که این، موضوع خیلی مهمی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۳/۲۰) اسلام به شدت بنیان خانواده را مستحکم قرار داده و پایه‌های آن را قرص کرده و به آن سفارش کرده است، همچنان که به اصل ازدواج و گزینش همسر خوب و صالح سفارش کرده، به حفظ این بنیان رصین و مستحکم و مبارک هم سفارش کرده است، این را حفظ کنید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۳/۲۰) به نظر اسلام، زن در انتخاب همسر آزاد است و هیچکس نمی‌تواند در مورد انتخاب همسر، بر هیچ زنی چیزی را تحمیل کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۵/۱۲/۲۰)

۲۵- حق حکمرانی شایسته

مردمی بودن مقوله گسترده‌ای است و جلوه‌هایی دارد. یک جلوه همین رفتن میان مردم و شنیدن بی‌واسطه از مردم است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۸/۰۶) با مردم هم صادق باشید، با مردم با تقلب و خدعه و فریب و دورویی برخورد نکنید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۴۰۰/۰۶/۰۶) قدرتی که برای عدالت و حقیقت است، ارزشمند است، این نعمت خداست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۵/۱۲) مهمترین وظیفه مسئولان کشور این است که در جامعه عدالت را معنا ببخشند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۲/۱۸)

۲۶- حق برانیت

امنیت در سطح دنیا و در سطح بین‌المللی، برای ملتها امر مهمی است. (خامنه‌ای،

بیانات (۱۳۷۳/۰۹/۲۴) خدمت در جهت امنیت مردم، یکی از بزرگترین نعمت‌هاست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۷/۱۵) امنیت، یک مقوله اساسی است. امنیت اجتماعی، امنیت فردی، امنیت در همه محیط‌های زندگی، امنی تفکری و معنوی و روانی، همه اینها جزو انتظارات مردم است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۷/۱۵) بزرگترین خصوصیت اجتماعی و نیاز یک جامعه، چند خصوصیت است. یکی از این چند خصوصیت، «امنیت» است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۳/۰۷/۱۵) امنیت موضوع مهمی است و نقش آن در زندگی اجتماعی، نقش بسیار بالایی است. آحاد ملت برای این که بتوانند در محیط کسب و کار و فعالیت اجتماعی و زندگی خصوصی، کار صحیح خود را انجام دهند و حتی به عبادت خدا با دل آرام و خاطر جمع مشغول باشند، محتاج امنیتند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۳/۰۴/۲۹) به هم زدن امنیت یک ملت بزرگترین گناهی است که ممکن است کسی مرتکب بشود. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۸/۰۴/۲۹) امنیت، بسیار مقوله مهمی است و بدون امنیت، یک کشور در همه عرصه‌ها و صحنه‌های فعالیت و تلاش، دچار مشکل است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۰۲/۱۵)

۲۷- حق بر غذا

ما که می‌خواهیم با ابرقدرت‌ها و زورگوها و چپاول‌گرهای دنیا سینه به سینه شویم و با آنها مقابله کنیم، باید اساسی‌ترین و اصلی‌ترین نیاز مردم و کشور، یعنی امر تغذیه را به نقطه اطمینان‌بخشی برسانیم. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۸/۰۴/۱۴) امنیت غذایی برای کشور ما خیلی مهم است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۴/۱۰/۱۴)

۲۸- حق بر آزادی مذهب

ما از اسلام آموخته‌ایم که باید با پیروان ادیان دیگر با انصاف و عدالت

برخورد کرد، این حکم اسلام به ما است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۱۱/۰۶) عقیده مذهبی هم تا آنجایی که در صدد مبارزه با عقیده اسلامی نباشد، دارا بودن آن عقیده ممنوع نیست، یعنی مجازات ندارد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۱/۱۷)

۲۹- حق دسترسی به محیط زیست سالم

تخریب محیط زیست معلول نابرابری‌های اجتماعی و استفاده غلط از طبیعت و یکی از عوامل تضییع حقوق انسان‌ها است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۳/۲۰) حق ندارید تخریب کنید، نه باغ و بوستان را، نه جنگل را، نه مرتع و دشت را، نه کویر را، همه آنها متعلق به انسان‌ها است، بایستی از اینها بهره ببرید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۱۲/۱۷) قضیه محیط زیست خیلی قضیه مهمی است. خلاصه اهمیت این قضیه عبارت است از مسئولیت انسان در قبال طبیعت، باید احساس مسئولیت کند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۱۲/۱۷) حفظ محیط زیست و رعایت محیط زیست، یک وظیفه حاکمیتی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۳/۱۲/۱۷)

۳۰- حق عدم تبعیض

اسلام با فساد و ظلم و تبعیض مخالف است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۳/۰۴) یکی از ظلم‌های بزرگ، تبعیض است، چه تبعیض در اجرای احکام و چه تبعیض در اجرای مقررات. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۱/۰۶/۳۰) امروز مهمترین بخش اصلاح در این کشور عبارت است از مبارزه با ... تبعیض. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۹/۰۸/۲۴) نظام اسلامی، نظام قسط است، هر تبعیضی محکوم است. بیش از فقر، تبعیض برای مردم گزنده است. در قوانین، شما باید اینها را مراعات کنید، با قانون می‌توانید جلو اینها را تا حد زیادی بگیرید. البته قانون، همه چیز نیست، باید مدیریت اجرایی

خوب حتما وجود داشته باشد تا قانون کارایی خود را نشان دهد، لیکن قانون هم سهم بسیار زیادی دارد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۱/۰۳/۰۷)

۳۱- حقوق کودکان

معلمین عزیز! باید جوانان را بسازید. باید نوجوانان را با روحیه کار، استقلال و علم‌طلبی، پرورش دهید. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۴/۲/۱۳) بایستی به تربیت کودک و نوجوان خیلی بپردازیم، درباره آن خیلی فکر کنیم و اهمیت آن را خیلی بشناسیم. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار با مسئولان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۷۷/۲/۲۳) کودک ذخیره ارزشمند و بی‌بدیلی است و عاقلانه نیست که مردمی در یک جامعه‌ای این ذخیره را دست کم بگیرند. خانواده‌ها بدانند که اگر کودک را از تعلیم و تربیت صحیح برخوردار نکنند، ظلم کردند. همینطور اگر از بهداشت برخوردار نکنند، ظلم کردند. حقوق کودکان را تضییع کردن، فقط به این هم نیست که انسان به آنها محبت نکند. نه. سوء تربیت‌ها، بی‌اهتمامی‌ها، نرسیدن‌ها، کمبود عواطف و از این قبیل چیزها هم ظلم به آنهاست. رسیدگی به امور تربیتی، روانی و بهداشتی کودکان، مخصوصا در سال‌های آغاز زندگی باید در صدر مسائل انسانی مورد التفات و اهتمام مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی قرار گیرد. در کودک، زمینه صبر، زمینه حلم، ظرفیت برخورد با حوادث و زمینه‌های تدین عمیق ایجاد کنید. تامین سلامت کودک در یک جامعه جزء اصولی‌ترین کارهاست. هم به لحاظ آینده آن جامعه و هم پیش از آنها به لحاظ تامین و اشباع عواطف و غرایز درست انسانی. ما کودک خودمان را باید از آغاز برای ذهن مولد، ذهن سازنده و ذهن مبتکر آماده کنیم. آنچه در زمینه دین به کودک ... تفهیم می‌کنیم، مطلقا نباید غلط باشد تا بعد در ارتقای معرفت دینی ببیند آن حرف، نادرست بوده است. (خامنه‌ای، بیانات به مناسبت روز جهانی کودک ۱۳۸۶/۷/۱۷، به نقل از خبرگزاری ایسنا)

۳۲- حق آزادی عقیده

عقیده يك انسان پایه زندگی اوست. عقیده يك انسان سرنوشت‌ساز حرکت اوست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۲/۱) آزادی عقیده به این معناست که هیچکس در جامعه اسلامی به خاطر عقیده غلط و باطل خود زیر فشار قرار نمی‌گیرد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۲/۱) آزادی عقیده امروز يك شعار پذیرفته شده جهانی است. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۵/۱۱/۱۷) اسلام علی‌الاصول با این مطلب [آزادی اظهار عقیده] مخالفتی ندارد. اظهار عقیده یکی از حقوق طبیعی انسان است. وقتی انسان یک عقیده‌ای را دارد و آزاد است که این عقیده را داشته باشد، باید آزاد هم باشد که این نظر خودش را اظهار کند، مگر اینکه خود آن اعتقاد یک اعتقاد ممنوعی باشد. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۶۶/۰۲/۰۴)

۳۳- حق بر توسعه

در کنار این معنویت، پیشرفت مادی، رشد علمی، توسعه عدالت، کم شدن فاصله‌های طبقاتی و برداشته شدن قله‌های اشرافی‌گری (جزئی از الگوی کشور اسلامی) هست. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۹۵/۰۵/۱۱) در عرصه اجتماعی، توسعه باید با مردم‌گره بخورد، مردم باید محور توسعه باشند. (خامنه‌ای، بیانات ۱۳۸۲/۰۵/۱۵)

۳۴- حق مسکن

مسئله مهم دیگر مسکن کارگر است که بخش مهم درآمد آن صرف اجاره‌بها می‌شود که برای مسکن آنها باید فکر اساسی کرد. (خامنه‌ای، بیانات در گفتگوی زنده مجازی با مردم، ۱۴۰۰/۰۲/۱۲) مسکن واقعا خیلی مهم است و یک بخش عمده‌ای از مخارج خانوار را تشکیل می‌دهد و اساس زندگی است و اگر بتوانید این بار را از دوش

محرومین بردارید کار خیلی مهمی است. من همیشه دنبال این بوده‌ام و به مسئولان هم برای مسکن و وام و سایر نیازهای زندگی جوانان سفارش کرده‌ام. مردم سرپناه می‌خواهند، دولت به آنان که قدرت خرید و رهن ندارند کمک کند. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار با مسئولین بنیاد مسکن ۱۳۷۷/۰۲/۰۷)

۳۵- حق آموزش

سند تحول آموزش و پرورش باید با تبیین صحیح و تنظیم و اجرای برنامه جامع عملیاتی، زمینه‌ساز پرورش چنین افرادی شود. منطق و هدف آموزش و پرورش در همه دنیا را «تربیت انسان شایسته» است. البته با توجه به تعاریف گوناگون انسان شایسته در مکاتب مختلف، نوع آموزش‌ها و پرورش‌ها متفاوت می‌شود. در نظام اسلامی برون‌داد و حاصل دوازده سال تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان و جوانان باید تربیت انسان‌های مومن، خردمند، متفکر و اندیشمند، دانشمند، با نظم، با انصاف، دارای اخلاق اسلامی و در یک کلمه انسان‌های مجاهد و اهل عمل باشد. معلمان به معنای واقعی افسران سپاه پیشرفت کشور هستند و حفظ شان و جایگاه معلم در درجه اول به عهده خود آنان است و هر معلمی باید این احساس را داشته باشد که او آینده‌ساز است. نگاه به آموزش و پرورش باید نگاه به یک دستگاه زیربنایی باشد نه مصرفی و هزینه کردن در آموزش و پرورش همچون سرمایه‌گذاری در مسائل زیربنایی در نظر گرفته شود. در مورد عدالت آموزشی و بهره‌مندی دانش‌آموزان از سهم مناسب خود در همه نقاط کشور به ویژه مناطق دوردست و شناسایی و پرورش استعدادهای درخشان در مناطق محروم بارها صحبت شده است و اکنون که مسئله آموزش مجازی مطرح است، موضوع عدالت آموزشی حساس‌تر از گذشته است. صدا و سیما باید از طریق آموزش، بخشی از خلا عدم امکان استفاده از آموزش مجازی را

جبران کند. باید سطح و کیفیت مدارس دولتی از لحاظ آموزشی و تربیتی به گونه‌ای شود که دانش‌آموزان احساس نکنند با تحصیل در این مدارس امکان قبولی آنها در کنکور کمتر است و خانواده‌ها نیز تصور کنند فرزندانشان را به یک جای بی‌پناه می‌فرستند. راه‌اندازی شبکه شاد، اقدام بسیار خوبی است اما آموزش مجازی نباید موجب شود که دانش‌آموز در معرض آسیب‌های فضای مجازی و خطرات اخلاقی و اعتقادی قرار گیرد. با توجه به موضوع آموزش مجازی، باید برای فعالیت‌های پرورشی، شیوه‌های جدیدی را طراحی کرد تا این موضوع مورد غفلت بیشتر قرار نگیرد. (خامنه‌ای، بیانات در اجلاس سالیانه روسا و مدیران آموزش و پرورش ۱۳۹۹/۰۶/۱۱)

۳۶- منع اعمال اقدامات قهر آمیز یکجانبه

محاصره اقتصادی و تحریم که آمریکا علیه ما انجام داد و علیه بعضی از کشورهای دیگر هم انجام می‌دهد، یکی از جنایت‌های بزرگ دولت‌ها است. این واقعا جنایت است. اینکه یک ملتی را تحریم کنند که نتواند دارو وارد کند، نتواند ابزار پزشکی وارد کند، نتواند امکانات غذایی وارد کند واقعا جنایت بزرگی است و این جنایت از دولتی مثل آمریکا برمی‌آید که می‌تواند در یک روز ۲۲۰ هزار نفر را به قتل برساند، این جنایت را بعضی از قدرت‌ها از جمله آمریکا کردند. این را بدانید که تحریم و محاصره اقتصادی قطعاً یک جنایت بزرگ است. (خامنه‌ای، بیانات نوروزی خطاب به ملت ایران ۱۴۰۰/۰۷/۰۱) آنچه مطالبه منطقی ما و مطالبه عقلانی ما است، رفع تحریم‌ها است، تحریم‌ها باید برداشته بشود. این حق غصب شده ملت ایران است، چه آمریکا، چه اروپا- که آویزان به آمریکا و دنباله‌رو آمریکا است- وظیفه دارند این حق ملت ایران را اداء کنند. (خامنه‌ای، بیانات در سخنرانی تلویزیونی در سالروز قیام ۱۹ دی ۱۳۹۹/۱۰/۱۹) تحریم‌ها به عنوان یک واقعیت تلخ و جنایت آمریکا

و شرکای اروپایی بر ضد ملت ایران است. این جنایت سال‌ها است که بر ضد ملت ایران انجام می‌شود اما در سه سال اخیر شدت یافته است. (خامنه‌ای، سخنرانی در جلسه شورای عالی هماهنگی اقتصادی در حضور ایشان ۱۳۹۹/۰۹/۰۴)

۳۷- حق حریم خصوصی

مراقبت کنند، حریم داخلی زندگی مردم و اسرار آنها محفوظ بماند. ... اعتقاد ما به آزادی و تامین حقوق شهروندی در مسائل اجتماعی هم ریشه‌دار و دارای مبنای دینی است. ... بخش قابل توجهی از این موضوع (تعرض به آبروی افراد)، متأسفانه به فضاسازی‌ها و شایعه‌سازی‌های برخی مطبوعات و پایگاه‌های رایانه‌ای مربوط می‌شود، اما قوه قضاییه نباید به هیچ وجه تحت تاثیر این جوسازی‌ها قرار گیرد. ... تجسس در کار دیگران و یا تحقیق در اعمال و رفتار کارمندان برای کشف اسرار آنان در خارج از حدود و ضوابط قانونی برای آن ماموران هم جایز نیست... کشف و بیان امور خصوصی و شخصی در برابر دیگران اگر به نحوی مربوط به افراد دیگر هم باشد و یا موجب ترتب مفسده شود جایز نیست. ... ورود به حریم خصوصی اشخاص بدون اجازه، شرعاً جایز نیست، اگر چه عنوان تجسس بر آن منطبق نباشد و گرفتن فیلم و عکس و مانند آن به صورت مخفیانه شرعاً حرام و انتشار آن حرام دوم است. (جمهوری اسلامی، حرمت حریم خصوصی در قاموس رهبری ۱۳۹۷/۰۱/۲۱)

۳۸- حق تجمعات مسالمت آمیز

اینکه عده‌ای از حقی محروم بمانند و در جایی جمع شوند و اعتراض کنند، یک مطلب است اما اینکه عده‌ای از این تجمع سوءاستفاده کنند و به قرآن و اسلام دشنام دهند و به پرچم ایران اهانت کنند و مسجد آتش بزنند، یک مطلب دیگر

است. اعتراض‌ها یا درخواست‌های مردمی همواره بوده و اکنون نیز هست، در همین یکسال اخیر، برخی از مردم در بعضی شهرها یا در مقابل مجلس به دلیل مشکلات صندوق‌ها یا برخی موسسات مالی، اجتماعاتی داشتند که هیچکس هم با آنها معارضة و مخالفتی ندارد و باید این حرف‌ها گوش داده و رسیدگی شوند و در حد وسیع و توان پاسخ داده شود. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار با مردم قم ۱۳۹۶/۱۰/۱۹)

۳۹- منع خشونت و تروریسم

تروریسم فقط به معنای اقدامات تروریستی گروه‌های غیررسمی نیست، بلکه کشتارهای دسته جمعی مردم به دست برخی دولت‌ها مانند حمله سعودی به مردم در مجلس عزاداری در یمن با صدها کشته و زخمی نیز بدترین نوع تروریسم است. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار با رئیس جمهور فنلاند ۱۳۹۵/۰۸/۰۵) این دولت جعلی جنایتکار صهیونیستی که غاصب فلسطین است، ده‌ها سال است که مورد حمایت آمریکا است، مردم را می‌کشد، خانه‌ها را خراب می‌کند، ظلم می‌کند، جوان‌ها را، زن‌ها را، مردها را، کودکان را به زندان و حبس می‌کشاند، به بیروت حمله کردند، صبرا و شتیلا را نابود کردند ... حمله به عراق و کشتن ده‌ها هزار انسان ... انسان‌ها را در عراق از بین بردند. در افغانستان یکجور دیگر، شرکت‌های آدم‌کشی و ترور را ... انداختند به جان مردم، همین گروه‌های تندرو افراطی آدم‌کش تکفیری را اول اینها (آمریکایی‌ها) راه انداختند ... (خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی ۱۳۹۳/۱۱/۲۸)

۴۰- استقلال قضات

یکی از وظایف مهم قوه قضاییه، خارج نشدن از جاده عدل و انصاف و تاثیرناپذیری

از جوسازی‌های سیاسی و حب و بغض‌ها در قضاوت و صدور احکام است ... قوه قضائیه باید به جایگاهی برسد که هر فرد مظلومی احساس کند با رجوع به دستگاه قضایی می‌تواند حق را بگیرد و مظلومیت خود را برطرف کند. باید در برابر عوامل مخدوش کننده استقلال قضا از جمله تهدید، تطمیع، رودربایستی و فشار جو عمومی ایستاد و بر رفتار و روش صحیح قضا تکیه کرد ... (خامنه‌ای، بازخوانی بیانات خطاب به مسئولان قضایی در ۹ سال گذشته ۱۳۹۷)

نتیجه‌گیری

حفظ حقوق بشر و کرامت انسانی از مباحث اساسی برای پیشرفت و توسعه هر جامعه‌ای است. در این مقاله، ضمن تشریح اهمیت و سابقه کلی تاسیس مفهوم حقوق بشر، با توجه به جایگاه مهم امام خامنه‌ای به عنوان ولی فقیه و رهبر جمهوری اسلامی ایران، در لابلای بیانات وی به جستجوی نگاه وی درباره حقوق بشر با تکیه بر استخراج نگاه وی نسبت به چهل حق از حقوق بشری پرداخته شد.

پس از بررسی‌های انجام شده در این مقاله، مشخص گردید که امام خامنه‌ای نگاه تاییدی و موافقی در مورد چهل حق از حقوق بشر دارد. این چهل حق عبارتند از: حقوق کرامت انسانی، عدالت، زنان، صلح، افراد دارای معلولیت، اقلیت‌ها، افراد زندانی، نظم عادلانه بین‌المللی، آزادی، آزادی اندیشه، مشارکت در روند سیاسی، مطبوعات آزاد، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، برابری، مقابله با فقر و ریشه‌کنی آن، بهره‌مندی از استانداردهای مناسب زندگی، قناعت، دادرسی عادلانه، علم، مقابله با فساد، بهداشت، آزادی بیان، کار شایسته، تشکیل خانواده و ازدواج، حکمرانی شایسته، امنیت، غذا، آزادی مذهب، دسترسی به محیط زیست سالم، عدم تبعیض، کودکان، آزادی عقیده، توسعه، مسکن، آموزش، منع اقدامات قهرآمیز یکجانبه، حریم

خصوصی، تجمعات مسالمت‌آمیز، منع خشونت و تروریسم و استقلال قضات. استخراج نگاه موافق امام خامنه‌ای به عنوان یک فقیه و به عنوان حاکم یک نظام مبتنی بر دموکراسی مذهبی، امری بسیار و مهم کارگشا در جهت تبیین نگاه جمهوری اسلامی ایران به مقوله حقوق بشر می‌باشد و اینکه مذهب هر چند در منشا و غایت و محتوای برخی از حقوق با آنچه اندیشه‌های سکولار در جهت ترویج آن هستند، دارای اختلاف نظر است ولی در عناوین حقوق بشری به جز چند مورد که درباره آنها در سطح بین‌المللی نیز اجماع وجود ندارد، نگاه موافق و تأییدآمیز دارد و اصولاً حقوق بشر در ریشه و تاریخچه از مذهب و ارزش‌های مندرج در مذهب اخذ شده است و مذهب، پدر و اساس و ریشه حقوق بشر می‌باشد. برخی ارزش‌های ترویج شده تحت نام حقوق بشر، مورد تأیید مذهب نیست و در سطح بین‌المللی نیز درباره آن اجماعی وجود ندارد بلکه بیشتر نتیجه تلاش برخی گرایش‌های لیبرال در جهت تحمیل این ارزش‌ها به عنوان ارزش‌های حقوق بشری است، در حالیکه در حقیقت اینگونه نیست.

منابع

- ۱- اصغری، عبدالرضا، هاشمی، مجید، ۱۳۹۷، حق تعیین سرنوشت از دیدگاه امام خمینی با مقایسه تطبیقی در اسناد بین‌المللی، مجله اندیشه سیاسی، دوره ۴، شماره ۱۶، تابستان ۱۳۹۷.
- ۲- انصاری، باقر، مشهدی، علی، قاسمی، محسن، ۱۳۹۲، حقوق شهروندی در آراء امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات ریاست جمهوری.
- ۳- خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۹۷، حرمت حریم خصوصی در قاموس رهبری، <https://b2n.ir/y68171>، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/y68171>
- ۴- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۶، صلح و عدالت از دیدگاه مقام معظم رهبری، منتشر شده در روزنامه جوان، ۲۹/۰۹/۱۳۹۶، قابل دسترس به آدرس: <https://www.javann.ir/03iho/>
- ۵- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۷۷، بیانات در دیدار با مسئولین بنیاد مسکن، ۱۳۷۷/۰۲/۰۷، قابل دسترس در سایت انجمن خیرین مسکن‌ساز به آدرس: <https://b2n.ir/h63919>
- ۶- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۹، بیانات در اجلاس سالیانه روسا و مدیران آموزش و پرورش، ۱۳۹۹/۰۶/۱۱، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/g86857>
- ۷- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۴۰۰، بیانات نوروزی خطاب به ملت ایران، ۱۴۰۰/۰۱/۰۱، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/j57891>
- ۸- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۹، سخنرانی در جلسه شورای عالی هماهنگی اقتصادی در حضور ایشان، ۱۳۹۹/۰۹/۰۴، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/j57891>
- ۹- خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات، قابل دسترس در سایت رهبری به آدرس: Khamenei.ir

- ۱۰- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۸۶، بیانات درباره روز جهانی کودک، كودك خودمان را باید از آغاز برای ذهن مولد، سازنده و مبتکر آماده کنیم، ۱۳۸۶/۰۷/۱۷، قابل دسترس
<https://b2n.ir/d92727>: آدرس: خبرگزاری ایسنا به آدرس:
- ۱۱- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۵، بیانات در دیدار با رئیس جمهور فنلاند ۱۳۹۵/۰۸/۰۵، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/h63680>
- ۱۲- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۳، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۳/۱۱/۲۸، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/h63680>
- ۱۳- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۷، بازخوانی بیانات خطاب به مسئولان قضایی در ۹ سال گذشته، ۱۳۹۷، قابل دسترس در سایت خبرگزاری ایسنا به آدرس: <https://b2n.ir/j12737>
- ۱۴- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۶، بیانات در دیدار با مردم قم، ۱۳۹۶/۱۰/۱۹ قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/r55041>
- ۱۵- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۹، بیانات در سخنرانی تلویزیونی در سالروز قیام ۱۹ دی، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/j57891>
- ۱۶- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۴۰۰، بیانات در گفتگوی زنده مجازی با مردم، ۱۴۰۰/۰۲/۱۲، قابل دسترس در سایت دنیای اقتصاد به آدرس: <https://b2n.ir/z63489>
- ۱۷- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۱، بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه به مناسبت سالروز شهادت آیت‌الله بهشتی و یاران و روز قوه قضائیه، ۱۳۹۱/۰۴/۰۷، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/t91942>
- ۱۸- خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۸، پیام به مناسبت روز افراد دارای معلولیت، قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/n38474>
- ۱۹- خامنه‌ای، سیدعلی، دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای قابل دسترس به آدرس: <https://b2n.ir/m71876>

- ۲۰- راعی، مسعود، زمانیان جهرمی، علی، ۱۳۹۶، مسئله حقوق بشر در اندیشه امام خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۴۸.
- ۲۱- رحیمی (روشن)، حسن، جلالپور، حسن، ۱۳۹۹، اصول حقوق بشر دوستانه در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه سیاست متعالیه، دوره ۸، شماره ۳۱.
- ۲۲- رنجبر، مقصود، ۱۳۸۲، نگاهی اجمالی به حقوق بشر در اندیشه‌های غربی و اسلامی، مجله پگاه حوزه، شماره ۱۱۷، دیماه ۱۳۸۲.
- ۲۳- زنجانی، عمید، گرجی، عباسعلی و ابوالقاسم، ۱۳۷۹، «حق امنیت شخصی افراد از دیدگاه اسلام»، مجله نامه علوم انسانی، شماره ۳.
- ۲۴- سیدفاطمی، سیدمحمد، ۱۳۷۹، حق حیات، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۱ و ۳۲.
- ۲۵- شیخ‌الاسلامی، سیدحسین، بیتا، غرالحکم، تهران: انتشارات انصاریان
- ۲۶- طباطبایی، محمدحسین، بیتا، المیزان، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات طباطبایی.
- ۲۷- فاضلی، عبدالعزیز، ۱۳۹۵، تاملی بر جایگاه حقوق بشر در اندیشه امام خمینی (ره)، قم، نخستین همایش ملی علوم اسلامی حقوق و مدیریت.
- ۲۸- فضل‌خانی، اکرم، ۱۳۹۴، دیدگاه مقام معظم رهبری در ارتباط با مسائل حقوق بشری، فصلنامه مطالعات صیانت از حقوق زنان، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴.
- ۲۹- قربان‌نیا، ناصر، ۱۳۸۷، حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول.
- ۳۰- مؤتمنی، منوچهر، ۱۳۷۰، آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.

